

Brede welvaarts-indicatoren nog geen alternatief voor bbp

Het bbp is een slechte maatstaf voor de ontwikkeling van welvaart en is daarvoor ook nooit bedoeld. Maar een vergelijking van beschikbare alternatieven voor het bbp laat zien dat een bruikbaar alternatief voor de ontwikkeling van welvaart voor beleid nog niet is gevonden.

HANS STEGEMAN
Hoofd speciale projecten bij de Rabobank

ISABEL MEINEMA
Stagiair bij de Rabobank

Wanneer wordt gesproken over een toename van de welvaart, gaat het meestal om een toename van het bruto binnenlands product (bbp). Het bbp is echter enkel en alleen een meting van inkomens-, productie- en bestedingsstromen. Hiervoor was het ook bedoeld door Simon Kuznets, de grondlegger van het systeem van Nationale Rekeningen en daarmee van het bbp zoals we dat nu kennen (Kuznets, 1934). Lange tijd was het niet zo'n groot probleem dat brede welvaart en bbp-ontwikkeling niet aan elkaar gelijk waren.

Ten eerste correleerden zaken die ook relevant zijn voor de gemiddelde burger, zoals inkomensontwikkeling, levensverwachting, gezondheid of onderwijs, lange tijd met de ontwikkeling van het bbp. Zo is de ontwikkeling van de levensverwachting in Nederland tot ongeveer 2001 vrijwel gelijk aan die van het bbp per capita, waarna de levensverwachting een stuk harder stijgt. Ditzelfde verloop van de levensverwachting en het bbp per capita is te zien in bijvoorbeeld Duitsland, Italië, Noorwegen en het Verenigd Koninkrijk. Hier blijkt dat beide reeksen tot ongeveer 2000 toenamen, maar daarna blijft de levensverwachting stijgen terwijl het bbp per capita stagneert.

Ten tweede speelde de notie van bbp tot een jaar of dertig geleden niet zo'n dominante rol in beleid en instituties. Dat is echter veranderd. Een groot deel van het budgettaire institutionele raamwerk van de eurozone is nu

echter gebouwd op het begrip bbp: EMU-saldo en -schuld worden berekend als percentage van het bbp en een beleidsagenda vooral gericht op economische groei wordt tegenwoordig gezien als de heilige graal. Gevolg hiervan is dat economische groei en bbp ook in de media de afgelopen decennia alleen maar belangrijker zijn geworden.

Inmiddels zijn er genoeg alternatieven voor het bbp. Een systematische vergelijking van deze alternatieve, brede welvaartsbegrippen ontbreekt echter. Vertellen deze nu een echt ander verhaal dan bbp als je landen met elkaar vergelijkt? En in welke mate verschilt economische groei met bredere welvaartsgroei?

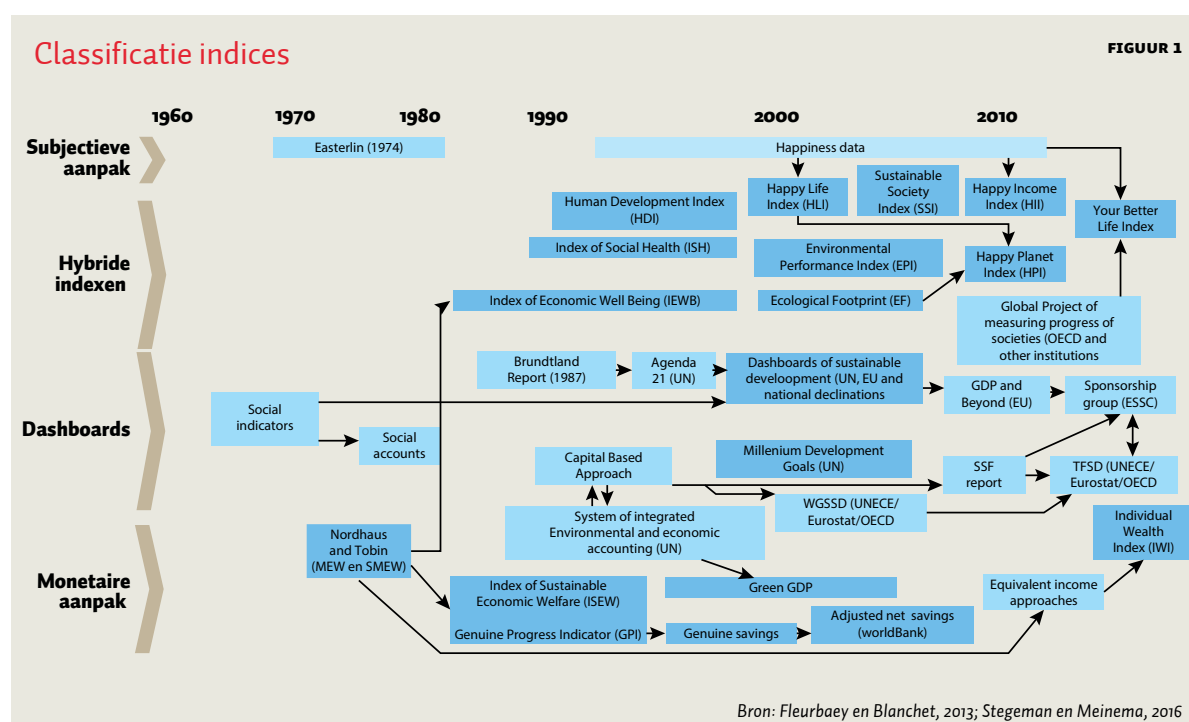
BEPERKING BBP ALS WELVAARTSMAATSTAF

De beperkingen van het bbp als welvaartsmaatstaf zijn inmiddels voldoende gedocumenteerd (Coyle, 2014; Karabell, 2014).

Ten eerste meet het bbp alleen marktproductie, dat wil zeggen alleen productie die tegen marktprijzen wordt verhandeld. Daardoor ontbraken altijd al huishoudproductie en andere niet-marktactiviteiten. Voorts is de kwaliteitsverbetering van producten hiermee lastig te meten en brengt ook de verdienstelijking van de economie meetproblemen met zich mee. Innovatie zorgt bovendien voor nog grotere uitdagingen bij het meten van marktprijzen. De deeleconomie zorgt ervoor dat consumenten steeds meer met elkaar handelen. Dit is niet of nauwelijks in bbp-termen te vatten, maar behoort wel tot de economische activiteit. Daarnaast hebben steeds meer informatieproducten marginale kosten van nul. Dit leidt tot meetproblemen qua bbp, zodat het consumentensurplus en bbp steeds verder uit elkaar lopen.

Ten tweede worden voorraden, of kapitaalsvormen, niet meegenomen. Daarbij gaat het bijvoorbeeld om natuurlijke hulpbronnen, menselijk, sociaal en economisch kapitaal. Zowel het opbouwen en vernietigen ervan als de waarde van de voorraden zelf blijft buiten het zicht van het bbp.

Ten derde wordt de verdeling van het inkomen niet

meegenomen. Daarbij gaat het zowel om sectoren binnen een economie (huishoudens, bedrijven en overheid) als de verdeling van het inkomen binnen deze sectoren. Zo scoort Nederland met betrekking tot het bbp per capita relatief hoog, maar ligt het besteedbare huishoudinkomen van Nederland aanzienlijk lager (Legierse, 2015). Deze opsomming is niet uitputtend, maar geeft wel een indicatie voor de uitdagingen van werken met het bbp.

ALTERNATIEVEN VOOR HET BBP

Fleurbaey en Blanchet (2013) laten zien hoe de alternatieven kunnen worden geclassificeerd, door ze in te delen in vier verschillende groepen. In figuur 1 is op de horizontale as het moment van publicatie te zien, en op de verticale as de mate waarin de alternatieve index is gebaseerd op variabelen die direct zijn gerelateerd aan het bbp. De figuur laat publicaties zien vanaf het jaar 1960.

Grofweg zijn er vier methoden te onderscheiden. Als eerste de *subjectieve methode*, waarbij indices volledig zijn gebaseerd op subjectieve data uit vragenlijsten. Voorbeelden van indices die de subjectieve methode gebruiken, zijn de Life Satisfaction index (LS) en de Gallup Global Well-being index. Deze methodologie kan problematisch zijn, omdat individuen de keuzemogelijkheden van de antwoorden verschillend kunnen interpreteren (Kahneman en Krueger, 2006).

Als meer welvaartsindicatoren worden samengevoegd tot één indicator, gaat het om *hybride indices*, waarbij zowel subjectieve als objectieve data worden gebruikt. De meeste publiek beschikbare indices vallen in deze categorie, namelijk de Human Development Index (HDI), Happy Planet Index (HPI), Better Life Index (BLI), Index of Economic Well-Being (IEWB), Legatum Prosperity Index (LPI), World Happiness Index (WHI) en de Social Progress Index (SPI).

Een derde methode is het opstellen van *dashboards* die een aantal indicatoren presenteren en waarbij het aan de gebruikers is overgelaten om tot een persoonlijke index te komen. Het samenvoegen van verschillende dimensies van welvaart tot één index geeft methodologische problemen, zoals de weging van verschillende dimensies (Decancq & Schokkaert, 2013), en hoe kruiselasticiteiten te interpreteren. Voorbeelden van dashboards zijn de Sustainable Society Index (SSI) en de Monitor Duurzaam Nederland (CBS, 2014). De SSI is in dit artikel gebruikt als hybride index, waarbij het meetkundig gemiddelde is genomen van de variabelen.

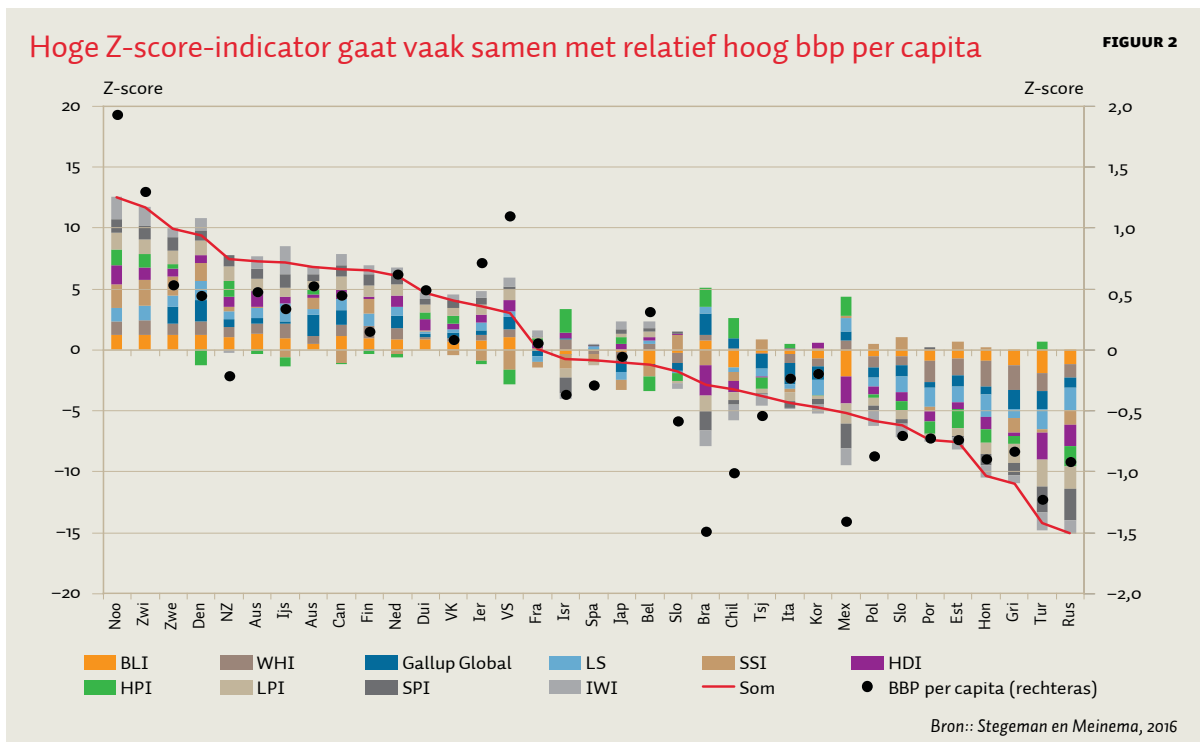
Als laatste is er nog de *monetaire aanpak*, die kan worden gezien als een aangepaste berekening van het bbp. Hierbij wordt de berekening van het bbp vaak gecorrigeerd voor het interen op voorraden van meestal natuurlijke hulpbronnen. Voorbeelden van indices die deze methode gebruiken, zijn de Inclusive Wealth Index (IWI), Index of Sustainable Economic Welfare (ISEW) en de Genuine Progress Indicator (GPI).

VERGELIJING VERSCHILLENDE LANDEN

De welvaart van landen wordt meestal vergeleken op basis van het bbp per capita. Door ook de alternatieven op eenzelfde wijze te rangschikken kan worden afgeleid of dit leidt tot een andere conclusie met betrekking tot brede welvaart.

De selectiecriteria voor de indices zijn: openbaar beschikbare gegevens voor in ieder geval de OESO-landen en herleidbaar of gepubliceerd als één kengetal. Deze laatste afbakening is ingegeven om de vergelijking met het bbp en de ontwikkeling ervan mogelijk te maken. Met behulp van een dashboard is dat aanzienlijk lastiger.

De uiteindelijke selectie bestaat uit de LPI, IWI, SPI, BLI, HDI, LS, WHI, IEWB, Gallup Global Well-Being

Index, SSI en HPI en het bbp per capita (Stegeman en Meinema, 2016).

Figuur 2 geeft de over tien welvaartsindicatoren opgetelde Z-scores weer van de landen die zijn onderzocht. De Z-score laat zien hoeveel standaarddeviaties de uitkomst van een land afwijkt van het gemiddelde van de geselecteerde landen. Een hoge Z-score betekent een relatief hoge score van een land op de desbetreffende index. De bolletjes geven de Z-score van het bbp per capita aan. De data zijn genormaliseerd over deze selectie van landen.

Alle indices worden vergeleken met het bbp per capita.

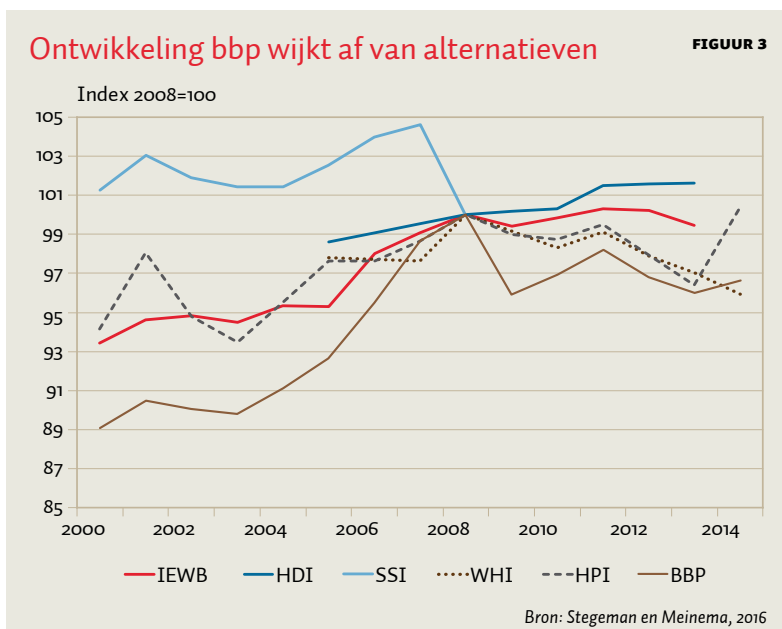
Bij een sterke correlatie tussen het bbp per capita en het alternatief voegt dit alternatief weinig nieuwe informatie toe over de relatieve verschillen in welvaart. De uitkomsten zijn niet helemaal eenduidig. De correlatie van BBP per capita met de som van de Z-scores van de indices (zoals afgebeeld) is met 0,83 hoog. De correlaties van de BLI, HDI, LPI, SPI, IWI en WHI met het BBP per capita zijn daarbij ook hoog. Opvallend is dat de uitkomsten van deze indices weinig verschillen tonen terwijl ze toch uiteenlopen in welke en de hoeveelheid variabelen die zij meenemen. Zo bevat de HDI 4 variabelen en de LPI 89 variabelen. Gezien de hoge correlatie tussen deze indices is het de vraag wat de toegevoegde waarde is van de grote hoeveelheid variabelen bij LPI.

Voor de overige indices – LS, Gallup Global Well-Being Index, SSI en HPI – blijkt dat de de uitkomsten niet lijken op die van het bbp per capita. Bij zowel de HPI als de SSI kan de zwakke correlatie met het bbp per capita worden veroorzaakt doordat hier de ecologische dimensie relatief zwaar meeweegt.

Het meenemen van ecologische factoren blijkt een aanzienlijk verschil te maken in de rangordening van landen. Indices die veel variabelen meenemen, of slechts in beperkte mate ecologische factoren, laten nagenoeg eenzelfde beeld zien van de rangordening van landen naar welvaart als het bbp per capita.

GROENE GROEI EN DUURZAME ONTWIKKELING

Als alternatieven voor economische groei worden nu twee kandidaten naar voren gebracht: groene groei en duurzame ontwikkeling (OESO, 2011; Brundtland, 1987). Duurzame ontwikkeling voorziet in de behoeften van de huidige generatie (in de zin dat zij voldoende kwaliteit van leven oplevert), zonder dat daarmee de behoeften van toekomstige generaties in gevaar worden gebracht. Duurzame groei

kan worden omschreven als een situatie waarin de economische activiteit toeneemt, terwijl de kwaliteit van de leefomgeving en het sociale welzijn gelijk blijven of toenemen. Behalve naar duurzame groei wordt er ook veel onderzoek gedaan naar groene groei, dat wil zeggen economische groei waarbij de grenzen van de draagkracht van de aarde worden gerespecteerd en er geen uitputting van grondstoffen plaatsvindt. Doordat in deze definitie geen rekening wordt gehouden met sociale aspecten, kan groene groei gepaard gaan met een afname van duurzame groei. Voor de welzijnsbeleving van mensen is zowel de ecologische als de sociale dimensie van belang (Stiglitz *et al.*, 2009).

BBP GROEI EN WELVAARTSONTWIKKELING

Wellicht nog belangrijker dan een landenvergelijking is om te kijken naar hoe deze welvaartsbegrippen zich over de tijd ontwikkelen. De beleidsfocus ligt immers niet primair op de hoogte maar op de ontwikkeling van het bbp: economische groei.

In figuur 3 is voor Nederland te zien hoe zowel het bbp per capita als een aantal indices zich ontwikkelt in de periode 2000–2014. Op basis van deze figuur wordt duidelijk dat het bbp per capita bij de ontwikkeling vanaf 2000 harder is gestegen dan de bredere welvaart in Nederland en dat de jaarlijkse veranderingen tussen de indices behoorlijk uiteenloopt. Zo is het bbp per capita in de periode 2000–2008 toegenomen met 12,24 procent, waarbij de ontwikkeling van de bredere welvaartsindices verschilde tussen de –1,26 procent (SSI) en de +7,01 procent (IEWB). Het bbp per capita is echter in 2009 ook het hardst gedaald, met 4,09 procent, tegenover dalingen tussen de 0,57 procent bij de IEWB en 1,03 procent bij de HPI. Een vergelijking van de jaar-op-jaarmutaties van het bbp per capita en de bredere welvaartsindices leidt niet tot een eenduidig beeld. In de periode 2000–2014 komen alleen de jaar-op-jaarmutaties van de IEWB sterk overeen met die van het bbp per capita, met een correlatie van 0,754. Voor andere landen geldt een soortgelijk beeld.

ANALYSE VAN DE VERANDERINGEN

In welke mate bepalen sociale, ecologische en economisch factoren de veranderingen door de tijd? Wanneer het mogelijk is te herleiden waar een verandering in welvaart vandaan komt, kunnen beleid en instituties hier beter op inspelen. Vanwege de beperkte beschikbaarheid van data kan deze uitsplitsing alleen plaatsvinden voor de IEWB, SSI en de LPI. Bij de uitsplitsing valt op dat het bbp per capita in de vier beschouwde landen (Nederland, Duitsland, Noorwegen en het VK) meer is toegenomen in de vier landen dan de drie alternatieve indices over dezelfde periode. Dit kan niet uitgelegd worden als een afruil tussen economie en de andere dimensies van welzijn: de economische component in de drie indices heeft ook in mindere mate positief bijgedragen aan de ontwikkeling dan het bbp.

De ontwikkeling van de andere twee dimensies, sociaal en ecologisch, zijn niet eenduidig te vatten. In de ontwikkeling is de ecologische dimensie bij de IEWB en SSI per saldo positief, maar voor de sociale dimensie is de uitkomst bij de verschillende indices juist tegengesteld: bij de LPI een positieve bijdrage aan het welzijn, bij IEWB en SSI juist een negatieve bijdrage.

De veelheid, de selectie en de transformatie van de gebruikte variabelen in een index, maakt het interpreteren van de ontwikkelingen van deze indices lastig. Diep graven in de onderliggende variabelen geeft wel een verklaring voor de veranderingen, maar bij lange na niet altijd een economisch effect. Natuurlijk geldt dit bij de ontwikkeling van het bbp ook, maar door de heterogeniteit van de onderliggende dimensies is interpretatie nog lastiger. De enige kwalificatie over hoe de duurzame ontwikkeling of groene groei in Nederland zich de afgelopen vijftien jaar heeft ontwikkeld ten opzichte van de economische groei, is dan ook: ‘minder positief’.

CONCLUSIE

Het bbp wordt gezien als een maatstaf voor de ontwikkeling van welvaart, ook al is dit hiervoor niet geschikt. Juist omdat het bbp een steeds belangrijkere rol speelt in beleid en instituties is het relevant een goede alternatieve maatstaf te ontwikkelen. Een vergelijking van alle indices die openbaar beschikbaar zijn, leidt echter nog niet tot een bevredigende conclusie. In een vergelijking tussen westerse landen is de rangorde op basis van alternatieven vaak ongeveer hetzelfde.

Voor de ontwikkeling van brede welvaart maakt het wel degelijk uit welke index wordt gebruikt. Dat heeft belangrijke beleidsconsequenties. Als het sturen op bbp, zoals nu centraal staat in de beleidswereld, niet leidt tot een verhoging van de brede welvaart, schiet het zijn doel voorbij. Een indicator die een breder welvaartsbegrip omvat zou dan een beter beleidsdoel zijn. Door de vergelijking van beschikbare alternatieven van het bbp kan worden geconcludeerd dat een bruikbaar alternatief voor de ontwikkeling van welvaart voor beleid echter nog niet is gevonden.

LITERATUUR

- Brundtland, G. (1987) *Our common future. Report of the World Commission on Environment and Development*. New York: United Nations.
- CBS (2014) *Monitor Duurzaam Nederland; indicatorenrapport*. Den Haag: CBS.
- Coyle, D. (2014) *A brief and affectionate history of GDP*. Princeton: Princeton University Press.
- Decancq, K. en E. Schokkaert (2013) *Beyond GDP: measuring social progress in Europe*. Eindhoven: Euroforum.
- Fleurbaey, M. en D. Blanchet (2013) *Beyond GDP: measuring welfare and assessing sustainability*. Oxford: Oxford University Press.
- Gallup (2014) *Gallup Global Wellbeing*. Artikel op www.gallup.com.
- Kahneman, D. en A.B. Krueger (2006) Developments in the measurement of subjective well-being. *The Journal of Economic Perspectives*, 20(1), 3–24.
- Karabell, Z. (2014) *The Leading indicators*. New York: Simon & Schuster.
- Kuznets, S. (1934) National income, 1929–1932. *NBER Bulletin*, 49.
- Legierse, T. (2015) *Nederland: hoog inkomen, maar weinig te besteden*. Rabobank economisch commentaar, 29 mei.
- OESO (2011) *Towards green growth*. Parijs; OESO.
- Stegeman, H. en I. Meinema (2016) *Verschillende welvaartsindicatoren, andere welvaart*. Rabobank Special. Utrecht: Rabobank.
- Stiglitz, J., A. Sen en J. Fitoussi (2009) *Report by the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress*. Parijs.